УДК 327(5-11)"20"
DOI: 10.5937/pr88-66616
Прегледни рад

Политичка ревија
2/2026.
Vol. 88
стр. 45-77

Слободан Јанковић*
Институт за међународну политику и привреду, Београд

БЛИСКИ ИСТОК КАО ГЕОПОЛИТИЧКИ МОНИТОР СВЕТСКОГ ПОРЕТКА**

Сажетак

Рад се бави питањем да ли блискоисточна политика одражава тренутно преуређење света. Да би одговорио на ово питање, аутор критикује постојеће теорије међународних односа и предлаже приступ заснован на философији историје како би објаснио улогу актера, односно владајућих елита, као оних који претежно обликују међународне односе, а тиме и промене у међународном поретку. Аутор полази од претпоставке да су Кина и Русија покушале да очувају међународни поредак прилагођавајући га мултилатералном управљању. Он тврди да у томе нису успеле у макрорегиону Блиског истока, услед израелско-америчких ратова у том делу света. У раду је истражена тврдња да ли је овај регион један од геополитичких „монитора" света. Приказују се промене од успостављања

* Имејл: slobodan@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID: 0000-0003-1891-2545.

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Република Србија и изазови у међународним односима 2026. године", који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2026. године (ев. број 451-03-33/2026-03/2000041).

униполарног тренутка управо у овом делу света, па све до опадања америчке превласти и неуспеха савеза Вашингтон-Јерусалим да победи у рату против Ирана. Аутор на крају изводи закључке о будућем облику светског поретка и судбини западног савезништва.

Кључне речи: Блиски исток, мултиполарност, Израел, САД, Иран

УВОД

Здружена агресија Израела и Сједињених Америчких Држава (САД) на Иран почев од 28. фебруара 2026. није била новост, већ само најновија ескалација у ратовима и великим кризама захваћеном Блиском истоку, нарочито у периоду од краја 2010. и тадашњег избијања наводног Арапског пролећа. Овај рат има последице које свакако надилазе Блиски исток, не само због нафте и гаса који се извозио и извози из Персијског залива, него и због све конфузнијих односа унутар НАТО и онога што се донедавно сматрало за Запад.

Најновији блискоисточни рат је више пута најављиван. Писали смо:

> „… кључни сукоб Израела, управо онај са Ираном, није окончан све док Иран има утицаја у Ираку и у Персијском заливу и противи се израелској политици на Блиском истоку...
>
> Овим је Израел добио признање за геноцид, агресивне ратове и суштински *carte blanche* за наставак оваквог делања, које сада ограничава само способност Ирана да им се супротстави и ограниченост ратне технике и људства којима јеврејска држава тренутно располаже" (Janković 2025, 25, 27).

Низ ратова од 2023. године (Појас Газе, два пута Либан, упади у градове на Западној обали, ширење освојене територије у Сирији и два напада на Иран) је, рекло би се, закономеран след редовног насиља успостављеног у Израелу и на Окупираним територијама (ОТ). Ако се само направи преглед дешавања у неком периоду, рецимо јануар-март 2023, после којег је командант Израелских одбрамбених снага (ИОС – званичан назив израелске војске), Херцл Халеви, најавио да је Израел спреман да самостално нападне (изврши агресију на) Иран, без помоћи САД, постаје јасно у каквој ситуацији делују палестинске организације, али и како су реторика и деловање не само војске и полиције, већ и јеврејских колониста подгревали атмосферу сукоба (*i24NEWS* 2023). Повод за изјаву Халевија је Хамасово ракетирање, након низа убистава, рањавања, хапшења и упада ИОС у муслимански комплекс на Храмовној гори, где су се муслимани забарикадирали у џамији Ал Акса. Она је само једна од многих узастопних претњи и упозорења током више деценија, које је изрекао Бењамин Биби Нетањаху, а која поручује да Иран „само што није направио нуклеарну бомбу", како понавља од 1995. године (Milwaukee Independent 2025). Те претње, уз изговор о угрожености државе која је водила низ агресивних ратова, резултирале су и вишедеценијским или дугогодишњим окупацијама (Синајског полуострва или јужног Либана), а представљају и најаве за војну агресију на неку земљу. У питању је део обрасца у који се уклапа и својевремена тврдња о постојању оружја за масовно уништење у Ираку и последичну окупацију те државе 2003. године. Но, вратимо се периоду јануар-март 2023. као илустрацији ситуације на Окупираним територијама пре Хамасовог терористичког упада у Израел 7. октобра те године. У том периоду, тачније до 27. марта 2023. израелска војска убила је 81 палестинског Арапа на Западној обали, а ранила 2466, у више градова на том делу окупираних палестинских територија (у Наблусу, Тулкарему, у Јенину и у Јерусалиму) као и 11 рањених у Појасу Газе, уз укупно 14 убијених (махом у самом Израелу)

и 37 рањених Израелаца с друге стране (OCHA UN 2023). Осим тога, израелске власти су значајно ограничиле број муслимана који из Палестинске самоуправе могу да дођу у Јерусалим и да присуствују верским прославама за крај Рамазана (муслимански месец поста). Али, које су суштинске последице овог рата?

Овај рат руши све претпоставке о борби за национални интерес, о успостављању демократије и међународног друштва у међународним односима, о изградњи институција, о борби за тржишта, успостављању регионалног поретка (без икаквог консензуса макар већине држава чланица региона!?), борби за доминацију владајуће класе (која је стекла више моћи?)... Све књиге англоамеричких школа дисциплине међународних односа и њихових званичних тумача падају у воду, баш као што су биле неподесне да објасне и имплозију једне велике силе попут СССР. Једино преостају религиозни мотиви, тј. филозофија историје која подразумева линеаран ток временског хода човечанства са коначним разрешењем на његовом крају (Preparata 2007; Lowith 1949, 1704; Берђајев 2002, 7–8, 28; Cortés 1879, 9; Баста 2020, 129–136). То јест, овај приступ нам говори да човечанство иде ка крају историје који се различито може тумачити. Политика судњег дана и пожуривања месије јесте управо такав један приступ у којем је мотив за деловање елита нерационалан или ирационалан, а заправо трансцедентни. Остаје, дакле, испитивање мотивације политичке елите које објашњава и како је могуће да власти, донедавно највеће војне и једне од две највеће привредне силе света, делују, не само у националном интересу јеврејске државе – што се можда може навести за рушење Садамовог, Гадафијевог и Асадовог режима, као оних који су финансирали палестинске организације – него и за остварење религијске визије библијског Израела и обнове Трећег јудејског храма у Јерусалиму (Janković 2025, 14–15, 17; Mordowanec 2026).

Који је то национални интерес САД да поведу скупоцени рат против Ирана, снабдевају и финансирају израелско вођење

рата, са додатних 12,5 милијарди долара 2024. године на већ предвиђених 3,8 милијарди (Masters and Merrow 2025)? Од октобра 2023. до октобра 2025. САД су донирале Израелу 21,7 милијарди долара и потрошиле још $9,65 – $12,07 милијарди за операције на Блиском истоку — махом као подршку јеврејској држави. Другим речима, за две године је потрошено око 31 милијарде долара за помоћ страној влади да води рат против државе, која смета њеним регионалним амбицијама. Поред тога, милијарде долара помоћи Египту и Јордану, деле се да би те две државе биле у добрим односима са званичним Јерусалимом. Дакле, коначна сума помоћи јеврејској држави је још већа (Crawford 2025). Закључно са 2022. годином Сједињене Државе су од 1948. поклониле јеврејској држави 317,9 милијарди америчких долара, ажурирано по текућој инфлацији, Египту још преко 182 милијарде долара, што уз суме касније дониране, достиже барем 340 милијарди, а уз куповину мира за Израел кроз донације Јордану и Египту значи да су САД уложиле, гледајући само новац, у другу државу са маленим тржиштем, често агресивном према суседима и ометачем добрих односа САД са другим земљама, више од 500 милијарди долара (USA Facts 2023; Masters and Merrow 2025)? Која теорија међународних односа ће то објаснити? Ту није крај, САД помажу развој најмодернијих израелских технологија у области ПВО (*Давидова праћка* и други системи), а поклониле су Израелу и 39 најмодернијих ловаца-бомбардера Ф-35, као и муницију, гранате, посебне бомбе за уништавање подземних тунела, медицинску опрему и друго (Sharp 2025, 26, 45–47). Уосталом, ратови и други војни напори САД допринели су слабљењу ривала Израела, а покривали су од 20 до близу 40 одсто годишњег буџета ове малене технолошки изузетно напредне државе (Графикон 1). Имајући у виду напред наведено, може се закључити да САД делују у функцији друге државе.

Графикон 1. Страно војно финансирање (америчко) као удео у израелском буџету за одбрану, не рачунајући још 500 милиона долара годишње за пројектиле.

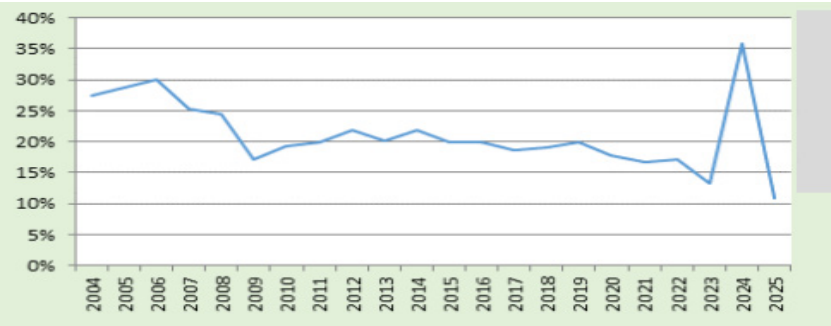

Извор: United States Congress, n. d.

Из горе наведеног следи да су, у овом случају, мотиви доносиоца одлука изван јавног интереса и наводно рационалних националних интереса а не структурни разлози, главни покретачи блискоисточног жаришта светског рата. Стога рат на Блиском истоку суштински руши поставке теорија међународних односа. Све су пале у воду, иако ће професори и запослени у различитим научним установама и даље тврдити да њихова методологија научног рада и теоријски приступ – иако нису предвидели крах СССР, почетак Арапског пролећа, нити могу да објасне постојећи рат – имају још увек валидност.

Оно што је овај рат на Блискоисточном жаришту светског рата (Janković 2023a; Janković 2023b) јесте и колапс покушаја Кине и Русије да светски поредак одрже, тако што би га реформисали изнутра. Та реформа изнутра односи се на покушаје промене унутар међувладиних политичких и специјализованих организација попут УН или ММФ, те кроз притисак који би чиниле алтернативне организације, попут БРИКС или ШОС (Шангајска организација за сарадњу). Међународно право је још једном, али од 2023.

године и квантитативно бруталније погажено.[1] Настављена је политика *de facto* промене граница, која се одиграва у Африци (Либија, Судан, Јужни Судан, Сомалија) и у Азији (са територијама номинално Ирака, Сирије и Либана). Сам НАТО је у најозбиљнијој кризи, а у додатним економским и политичким проблемима је и сама Европска унија. Сједињене Државе су заједно са Израелом осујетиле плодове недавних споразума Вашингтона, Јерусалима и Брисела са званичним Њу Делхијем, који не само да обуставља одустајање од увоза руске нафте, него је набавку исте увећао за 148 одсто у марту 2026. у односу на фебруар 2026 (Wickenden 2026). Под питањем су велики саобраћајни коридори, Појас и пут (нови Пут свиле) и Индо-Мед коридор од Индије, преко Арабијског полуострва и Хаифе до Трста.

Свако разматрање понашања држава, као актера у међусобним односима захтева одређени степен генерализације, а друге методе коришћене у овом раду су, имајући у виду историјске референце, и историјска наративна метода, затим статистика (због низа података и поређења). Како пример рата Израела и САД против Ирана руши постојеће школе мишљења у дисциплини међународних односа, полазећи од овог примера методом индукције, долазимо до ширег закључка о природи међународних односа, док анализом случаја доносимо закључке о последицама. Низ примера ће нам указати и на кораке и начине измене светског поретка, дакле и овде нам помаже индуктивна метода.

[1] То се десило са низом агресивних ратова, па и оним против Либије и Савезне Републике Југославије или са окупацијом Ирака. Међутим, тада су агресори покушавали да пруже привид поштовања међународног ратног права и права у рату.

ЗНАЧАЈ БЛИСКОГ ИСТОКА ЗА ПОЛИТИКЕ ВЕЛИКИХ СИЛА И МЕЂУНАРОДНИ ПОЛИТИЧКИ, ПРАВНИ И ФИНАНСИЈСКИ ПОРЕДАК

Преплетеност актера и интереса у региону иде у прилог старој тврдњи Александра Дугина да је Блиски исток геополитички монитор или огледало света. То значи да дешавања у поменутој макро регији одражавају дубинске светске процесе, тј. кретање светског поретка.

Блиски исток, укључујући Кипар, Либију и Иран обухвата површину од 8.967.482 км² са процењених 515 милиона становника 2025. године (World Population Review 2026). Дакле, по површини је овај макро-регион значајно већи од Европске уније, а има нешто више становника. Регион Блиског истока је данас најпознатији по структуралним конфликтима (Ramsbotham 2005), Јерусалиму, Меки, нафти, све мање тероризму, али и по чињеници да за монотеистичке религије представља духовно средиште света, које је руски геополитичар Дугин у једном интервјуу окарактерисао као један од два геополитичка монитора света (Glišić 2020, 49).

Већ од 19. века Блиски исток је простор на коме се за утицај који омогућује удео у тржиштима, обезбеђивање одређених производа, поморских трговачких путева и истискивање конкуренције боре европске силе, а од Другог светског рата и САД. Суецки канал има значај не само за Европу, већ све више за Кину, делимично и за Русију и поједине афричке земље. Зато Русија данас предлаже арктичку руту, као и железницу да би смањила зависност од робе која се транспортује преко источног Средоземља и Црвеног мора (Fukutomi 2023).

Блиски исток са Либијом заузима обале источног и дела јужног Средоземља и два од три кључна мореуза — Босфор и Дарданеле, док је трећи Гибралтарски — и канал који повезује највеће унутрашње море на свету са Индијским океаном. Маркони (*Marconi*) и Барбаро (*Barbaro*) се вајкају због западњачког „пропуста да се ухвате

[укоштац] са регионалним геополитичким питањима." Они тврде да је груписање земаља у групу названу Блиски исток и Северна Африка (Middle East and North Africa – MENA) резултат америчке политике на фону Хантигтонове поделе света по цивилизацијама. Међутим, насупрот идеји Великог Блиског истока (од Џорџа Буша Млађег) постоји и аналитички концепт Великог Средоземља (које укључује и Црно Море) које посматра све обалне државе, односно њихову и другу Средоземну политику (Marconi i Barbaro 2021, 34).

Америчко-совјетско ривалство након друге европске кланице (1939–1945) окончало се у макрорегиону повлачењем Москве и хегемонијом Вашингтона који је првим ратом против Ирака и размештањем војске на Арабијском полуострву показао да је шериф у региону. Џепови отпора беху остали у Сирији и Ираку, а Иран је представљао утврђење које је стајало на путу потпуној контроли муслиманског дела Римленда. Окупацијом Авганистана и повлачењем Сирије из Либана 2005. године, доминација САД и њених вазала је била наизглед још снажнија. Али, отпор на окупираним ирачким и авганистанским територијама је јачао. Русија је вербално изазвала САД 2007. године увидевши да не добија третман партнера. Мировни процес у коме су баш те 2007. за разлику од претходне епизоде из 2003. САД истиснуле Русију, био је један од показатеља неподударности интереса Москве и Вашингтона (Janković 2019a, 95–97). Данас, после рата у Либији – од инвазије НАТО и грађанског рата у две фазе у тој земљи са учешћем више страних актера (Турске, Русије, Египта, Емирата...) – сиријског и јеменског рата, те курдског и енергетског питања, иранског нуклеарног неспоразума, дошло је до ескалације са ратом Израела и САД против Ирана, које можда може да засени још само рат Израелске коалиције против Турске.

Распиривање грађанског рата у Сирији, два либијска рата и нерешена подела у тој земљи, те низ других земаља погођених сецесионистичким ратовима, етничким чишћењем

и геноцидним деловањем (Израел спрам палестинских Арапа), део су континуиране кризне ситуације, у којој свака криза појединачно има локалне и шири регионални, а понегде и глобални узрок и контекст. Ако је Блиски исток геополитички монитор света, онда је управо урушавање норми међународног права, принципа неповредивости граница међународно признатих држава и ограничења ратовања весник или одјек распада светског поретка.

КОРАЦИ НА БЛИСКОИСТОЧНОМ ПУТУ КА ИЗМЕНИ СВЕТСКОГ ПОРЕТКА

Блиски исток од најезде Арапа и ширења ислама у седмом веку после Христа представља место напада и отпора спрам европских држава, да би после Првог светског рата постао преко система мандата и доминантног економског и политичког утицаја део зоне утицаја европских сила, а од Другог светског рата и Сједињених Држава. Повратак Русије на велику сцену најављен је руским дипломатским ангажманом управо у овом делу света са доласком Јевгенија Примакова (Евгений Максимович Примаков, 1929–2015) на место министра спољних послова и успостављања Примаковљеве доктрине (Janković 2009, 282), на шта се надовезало касније промовисање претече БРИКС у формату трипартитне сарадње РИК (Русија–Индија–Кина). Нови светски поредак под доминацијом Вашингтона промовисан је такође на Блиском истоку, када су Американци предводили УН коалицију у Првом заливском рату 1991. године (неки га називају и Другим, а за први сматрају Ирачко-ирански рат 1980–1988).

Прва најава новог стања ствари, са последицама на блискоисточну политику, јесте, хронолошки посматрано, реакција на критику једностраности САД и њихове претензије доминације пуног спектра на, сада већ, чувеној Минхенској конференцији безбедности 2007. године. Само четири дана после Путиновог иступа амерички секретар одбране је

најавио припрему војске спремне да се обрачуна са великим армијама (Janković 2019a, 130). На Блиском истоку дошло је до поновне маргинализације Русије и земаља ЕУ у припреми и вођењу наводних израелско-палестинских мировних преговора у Анаполису 2007, на којима су само САД имале улогу посредника.[2]

Док је велика финансијска криза започета те поменуте 2007, њена касније епизода крајем 2010. године имала је не само економске, већ и много радикалније политичке последице. Када је Блиски исток већ грцао у заоставштинама арапске зиме (познатије као *Арапско пролеће*) Русија се бавила последицама пуча у Украјини (2014. године насилна смена тадашњег председника Јануковича и његово бекство у Русију). Анексија Крима је била прва реакција која је најавила потенцијално стратешко руско опирање светској закулиси или барем америчкој дубокој држави. Посматрајући свет као шаховску таблу, амерички стратези су после одбацивања договора о заједничком безбедносном уређењу Европе[3], на Крим одговорили повратком америчке војске у Ирак 2014. Ово се десило наводно зарад помоћи у борби против тероризма (војна операција *Inherent Resolve*) (U.S. Department of Defense 2026). Претходно је Либија разбијена 2011. године, Сирија је губила територије пред надирућим терористичким и паравојним групацијама које су имале подршку низа земаља у региону и изван њега.[4] Последњи привид израелско-палестинских преговора у маратонском процесу од девет месеци (29. јул 2013 – 29. април 2014) послужио је Американцима да у потпуности избаце Москву

---

[2] Да је целокупан мировни процес у очима вашингтонских стратега само операција изолације блискоисточних актера који им нису по вољи и пацификације арапског и муслиманског света, уз трећи моменат који се односи на стварање бољег имица САД у муслиманској јавности види у: Janković 2019a, 95–97, 127–129, 287–295.

[3] О чему пише бивши амерички амбасадор при НАТО (1993–1998) Роберт Хантер (Robert Hunter). Видети у: Hunter 2016.

[4] Види конкретно о умешаности земаља Запада и Блиског истока у рат у Сирији и стварање и помагање ИСИС-а у: Janković 2019a, 306–312.

из израелско-палестинских односа, као што је делимично урађено још у Анаполису 2007 (Janković 2019a, 103, 332–33).

После НАТО интервенције и грађанског рата у Либији (који ће прерасти у међународни), смене режима у Тунису, Египту и радикализације и интернационализације сукоба у Јемену, сиријски рат је имао највише последица по међународни и регионални поредак (Janković 2019a, 141–161). Бројне седнице Савета безбедности Уједињених нација (СБ УН), као и других тела и органа ове међународне организације, коришћене су за позивања на „хуманитарну интервенцију" тј. за отварање могућности за коришћење „било које и сваке руте, преко граница и линија сукоба, како би се дошло до оних којима је потребна помоћ" у Сирији. Сиријски представник Башар Џафари (*Bashar Ja'afari*) је на седници СБ УН од 29. јуна 2015. на то одговорио да је хуманитарна помоћ добродошла, али и да многи од оних који позивају на отварање рута заправо имају интервенционистичке намере и да су САД потрошиле милијарде на обуку терориста те оптужио Турску, Јордан, Катар и Саудијску Арабију за подршку терористима, позивајући се на документа објављена преко сајта Викиликс (видети United Nations. 2015a).

Крајем јула 2015. после пропалог покушаја америчко-француске агресије на Сирију, САД и Турска су се у начелу договориле да турска војска упадне на територију свог јужног суседа, а на штету територије коју је још увек контролисала влада у Дамаску (Tisdall 2015). Са Ираном, чија је Револуционарна гарда већ ратовала на страни председника Сирије Башара ел Асада (*Bashar Hafez al-Assad*) заједно са борцима Хезболаха, Запад је склопио Нуклеарни споразум 14. јула 2015. године (United Nations 2015b.). Тада су евроатлантски стратези могли да очекују да ће Техеран оклевати да им се одлучније супротстави на простору Блиског истока, поготову имајући у виду претходно посредовање Анкаре у склапању поменутог споразума. У том одлучујућем тренутку руске ваздушно-космичке снаге на основу позива сиријског председника, 30. септембра 2015. започињу војну

интервенцију у Сирији (по руским изворима – *Специа́льные зада́чи на террито́рии Сири́йской Ара́бской Респу́блики*), а на основу претходног Споразума између Русије и Сирије (Гуров 375). Резултати ове операције, уз тише, мање видљиво али истрајно економско јачање Кине, показаће се као снажан корак на путу преображаја светског поретка и стварања мултиполарног светског система. Овај корак је предупредио претећу инвазију турске војске усаглашену са Вашингтоном и допринео каснијем ослобађању већег дела сиријске територије.

Следеће, 2016. године десио се битан догађај за деловање Русије на простору Блиског истока. Наиме, након што су Руси обавестили турског председника Ердогана о необичним припремама у турским војним ваздухопловним базама, пропао је војни пуч током којег је требало да буде ликвидиран турски председник Ердоган и заузму се парламент и низ других институција и медија (Janković 2020, 89).

Тада се мењају односи Москве и Анкаре и јачају напетости у односима Турске и САД. Већ у децембру 2016. године долази до првог примирја у Сирији, а главни град Казахстана постаје место првих преговора сиријских власти и тзв. наоружане опозиције, уз гаранције Русије, Турске и Ирана. Ови први преговори организовани су 23–24. јануара 2017. у Астани, уз формално посредовање ОУН и присуство америчког представника као посматрача. Русија, Иран и Турска у договору са Казахстаном праве Астански процес (Посольство Республики Казахстан в Российской Федерации 2023).

Слање бораца руске приватне војне компаније Вагнер у Либију 2017. године био је даљи корак у ширењу географског домета руског домашаја, што је у самој Африци касније вероватно допринело и њиховом ангажману у Централноафричкој Републици па у Малију (Гордеев 2022). Поред војне интервенције Русије и економског уплива Кине о чему ће бити више детаља касније у тексту и енергетске

инвестиције и послови Русије у низу земаља Блиског истока такође доприносе мултиполаризацији у овом делу света.

Мање је познато да је Русија већ 2014. ушла у нафтни сектор ирачког Курдистана. Те године је Газпромњефт потписао уговор са владом Курдистанске регионалне аутономије (*The Kurdistan Regional Government*) о истраживању и експлоатацији нафтног поља у блоку Шакал, да би 2017. потписала нове уговоре и почела са радовима у блоку Халабџа те Гармиану. Власнички удео руске државне компаније у експлоатацији прва два поља је 80 одсто, док у трећем, Гармиану, има 40 одсто удела (Rozin 2017; Rudaw 2022). Руска Федерација је активна и на пољу развоја нуклеарне енергије. Позната је сарадња од раније са Ираном на том плану, а још 2010. потписан је споразум о изградњи прве атомске централе у Турској, уз стопроцентно финансирање од стране Русије, односно државне компаније РОСАТОМ од 20 милијарди долара. Граде се четири блока, сваки снаге 1.200 МВт (Аккую 2023). Отварању првог блока електране која се зида на југу Турске, у непосредној близини морске обале, 27. априла 2023. требало је да присуствује председник Русије, Владимир Путин (Большая Азия 2023).

У позадини војних удара, ратова и мигрантске кризе, полако и постојано ширио се кинески економски уплив у региону, чија је манифестација била и организовање Кинеско-арапског самита одржаног 7–8 децембра 2022. у Ријаду, престоници Саудијске Арабије (Климентьев 2022). Пре овога НР Кина је остварила снажан економски уплив у регион и у Средоземље стратешки преко пројекта Појас и пут од 2013. године и потписивањем билатералних пројеката са 20 арапских држава ради осигурања овог економског плана повезивања света са Кином као привредним центром.

Још 2004. године установљен је Форум за сарадњу Кине и арапских држава (China-Arab States Cooperation Forum) и заједнички сајам 2013. године, када је лансиран и пројекат Новог пута свиле који је постепено обухватио више од пола света. Билатерални споразуми о стратешком партнерству

потписани су са Египтом, Катаром и Алжиром 2014, Ираком 2015. а Оманом и Кувајтом 2018. године (Jin 2022).

Урушавање светског поретка огледа се управо у ратним дејствима на Блиском истоку и пре ратова које је Израел повео после терористичког упада Хамасоваца и Палестинског исламског џихада у јеврејске базе и насеобине у околини највећег светског затвора на отвореном — Појаса Газе. Оцена Славоја Жижека који је 1999, али и у случају украјинског рата подржао НАТО и ЕУ, говори о ломовима на самом Западу и озбиљности кризе која од Блиског истока захвата и друге делове света: „САД, које су саме де факто колонија Израела, серијски крше суверенитет других земаља, сада чак и Шпаније" (Žižek 2026).

У прекомпоновању Блиског истока, дуго планираног, некада тражени терориста постаје светски признати председник Сирије са диктаторским овлашћењима. Сједињене Државе које су претходно сарађивале са сиријским курдским паравојним формацијама – Сиријским демократским снагама (*Syrian Democratic Forces*, *SDF* – СДФ), нарочито *Народним заштитним јединицама* (*The People's Defense Units – YPG* назване и *People's Protection Units*) предате су под власт Ахмеда Шаре (*Ahmed al-Sharaa*), а средином априла 2026. и америчке базе у тој земљи (Berman 2026; Zaman 2023).

Рефлексије поларности на Блиском истоку

Кристина Кауш наводи да 2014. почиње мултиполарност на Блиском истоку (Kausch 2014, 13). Она тада примећује да „делује како се нови 'поредак' тренутно садржи у одсуству било ког јасног организујућег принципа. Уместо тога, претежу низ преклапајућих, динамичних и често контрадикторних развоја" (Kausch 2014, 2). То је писано пре доласка Трампа на место председника и пре руског повратка на Блиски исток. Дакле, то је пре Трампове промоције Аврамових споразума, тј. формализације добрих односа појединих арапских држава са јеврејском државом.

Последња година првог Трамповог мандата (2016–2020), и поред најављеног повлачења из ратних авантура, обележена је склапањем споразума о признању државе Израел од стране Уједињених Арапских Емирата и Бахреина, те најаве нових споразума што је уследило са Мароком и Суданом (*The Abraham Accords*). Саудијска Арабија, Катар и Емирати су склопили уговоре о куповини америчког наоружања у вредности од преко сто милијарди евра.

Међутим, августа 2021. десио се „епски пораз", како је то оценила репортерка часописа *Њујоркер* (*New Yorker*), а то је хаотично повлачење америчке војске из Авганистана и пад Кабула који је мање брањен од Сајгона својевремено (Wright 2021). Тада је Робин Рајт, ауторка текста изнела претпоставку „Пад Кабула могао би да послужи као закључно поглавље ере америчке глобалне моћи". Амерички председник је само недељу дана пре него што су Талибани заузели 90 одсто територије земље и после још неколико дана ушли и у Кабул, изјавио како има пуно поверење у 300 хиљада авганистанских војника које је обучила НАТО војска (Wright 2021). Шездесет хиљада Талибана је, уз мало отпора, сломило бројнију и савремено опремљену армију.

Само две године након почетка споразума којима је Бела кућа везала поједине арапске земље за Израел и пет година након што су само Саудијци пристали да наруче америчко наоружање вредно скоро 110 милијарди америчких долара (УСД) уз најаву даљих куповина вредних још око 240 милијарди УСД (David 2017), Ријад ће одбити позив из Беле куће, баш као и Емирађани. Арапске земље одбиће увођење санкција Русији и наставиће координисану акцију са Москвом у погледу нафтне политике (Nissenbaum, Kalin and Cloud 2022). Крах униполарног момента води преиспитивању постојећег поретка, његовој адаптацији или краху. Или како то Пророковић пише, промене ће се десити путем сарадње или сукоба, а то ће се манифестовати и истицањем другачијих друштвених поставки или идеологија (Proroković 2026, 155–157).

Занимљив је случај Кине чији се економски значај у широј регији Блиског истока и Северне Африке да јасно приметити, ако се погледају статистике спољне трговине. Постојан раст до првог економског партнера целокупне макрорегије, па и саме Саудијске Арабије (табела 1) указују на јачање кинеског присуства и пропорционално слабљење америчког и европског.

Коначно, изградња руске железнице од Каспијског језера до иранских лука на Индијском океану и кинеске инвестиције у пакистанску луку Гвадар довеле су или доводе ове две силе на обале океана који су прво Велика Британија, а потом САД настојале да сачувају као простор на коме само они имају могућност контроле поморских путева (Prince Michael of Liechtenstein 2023).

Табела 1. Блискоисточне земље: основни подаци за 2021. годину и трговински за 2021. и 2023.[5]

Држава	Број становника (у милионима)	Површина (у km²)	БДП ПКМ - (куповна моћ) (Trading Economics 2022) у $ доларима за 2021.[6]	Фертилитет (број деце по жени) (United Nations Population Division 2022)	Главни спољни трговински партнер (2019. г.) (ChinaMed 2022; OEC 2024).		Главни партнер 2023. године
					Увоз	Извоз	Спољна трговина
Египат	102,61	1.010.408	12.121,16	2,92	Кина	САД	Кина
Иран	84,98	1.648.195	14.971,25 (2020)	1,69	Кина	Кина	Кина
Турска	84,68	783.356	31.252,08	1,89	Немачка	Немачка	Немачка
Ирак	41,18	438.317	9.474.78	3,5	УАЕ	Кина	Кина
Саудијска Арабија	3.546	2.149.690	45.104,28	2,43	Кина	Кина	Кина
Јемен	30,91	527.829	2.285 (2018)	3,79	Кина	Кина	Кина
Сирија	18,27	185.180	/	2,75	Турска	С. Арабија	Турска
Јордан	10,27	89.342	9.969,1	2.83	Кина	САД	Кина
УАЕ	9,56	83.600	77.182	1,46	Кина	Индија	Кина

[5] О чему пише бивши амерички амбасадор при НАТО (1993–1998) Роберт Хантер (*Robert Hunter*). Видети у: Hunter 2016.

[6] У загради је година за коју важи вредност, ако није из 2021. године.

Израел	9,37[7]	20.770[8]	41.582,47	2,98	САД	САД	САД
Либан	6,86	10.452	9.731,71	2,09	Кина	Швајцарска	Швајцарска
Либија	6,71	1.759.540	21.260,43	2,46	Кина	Италија	Италија
Палестинска самоуправа[9]	5,37	6.020	5.394,07 (2020)	3,5	Израел	Израел	Египат
Кувајт	4,74	17.818	44.847,05 (2020)	2,11	Кина	Кина	Кина
Оман	4,57	309.501	29.502,06 (2020)	2,62	УАЕ	Кина	Кина
Катар	2,62	11.571	85.128,22	1,8	САД	Јапан	Кина
Бахреин	1,49	760	41.335,63	1,81	УАЕ	Саудијска Арабија	Саудијска Арабија

Извор: Обрада аутора

[7] Без палестинских Арапа на окупираним територијама.

[8] Ово је површина без Голанске висоравни.

[9] Према Worldometers 2026.

Блиски исток је био управо регион у коме је промовисан униполарни моменат или тадашњи нови поредак у речима Џорџа Буша Старијег поводом операције Пустињска олуја. Спречавање западног напада на Сирију и руска интервенција те касније престројавање локалних земаља знак су успостављања новог поретка. Захтеви Саудијске Арабије за приступ БРИКС и поменута координација са Русијом у енергетској политици, обнављање пуних дипломатских односа Техерана и Ријада уз посредовање Кине јасне су рефлексије промењене поларности на регионалном и светском нивоу (Al Monitor 2023). Упоредо са падом америчке моћи, уздизале су се друге силе и регион Блиског истока се показао као један од монитора промена. Међутим, рат који су Израел и САД повели 28. фебруара 2026. против Ирана, довео је у питање и сам БРИКС, због супротстављених ставова земаља чланица БРИКС (Ирана који се брани и УАЕ и Саудијске Арабије које су претрпеле губитке у инфраструктури услед иранских удара). Овоме је претходио 12-дневни рат Израела уз подршку САД против Ирана 2025. у коме је дошло до значајне штете по Иран и Израел, а губици нанети Хезболаху у Либану су очигледно утицали на израелско руководство да увиди да ниједна европска или арапска држава неће угрозити њихова територијална освајања у тој земљи, изузев Исламске Републике Иран (Janković 2025, 10).

Израел је 2026, за разлику од ратова које је повео 2023–2025, кренуо у истовремени обрачун са Ираном и Хезболахом (Janković 2025, 18), константно кршећи договоре које је америчка администрација најављивала. У том смислу наредбе израелске војске – Израелске одбрамбене снаге (ИОС) – либанским цивилима да напусте јужни део земље и поједине четврти Бејрута и насеља на истоку говоре о осећају некажњивости јеврејске државе, и безрезервне подршке Вашингтона (Reuters 2026). Премоћ Израела над САД, као једна од слика ломова светског поретка, је у кршењу свих споразума и преговора које америчке власти покушавају да спроведу, ради умањења економских последица по

саму америчку привреду (Слика 1). Првобитне претње и похвале победом над уништеним војним капацитетима Ирана, паралелно са снимцима неометаних удара иранских пројектила по циљевима у Израелу, америчким војним базама и енергетској инфраструктури у региону, преточили су се у Трампово прихватање преговора на основама иранског мировног предлога (Mearsheimer 2026; Abu Helal 2026).

Слика 1. Амерички председник Доналд Трамп се захваљује Ирану. Међутим, израелски наставак бомбардовања Либана ће довести до поновног затварања мореуза истог дана

Извор: Tramp, 2026.

ЗАКЉУЧАК

Почетак нечега што се у литератури, медијима и понегде у документима назива глобалном доминацијом САД започиње управо америчким ангажманом у операцији *Пустињска олуја*. Као што је почела, америчка доминација у региону, коју је карактерисао и тада успостављен регионални хијерархијски поредак, начела се другом интервенцијом — руском — али је довршена израелско-америчким ратовима против Ирана (2025–2026) који су показали немоћ САД и регионалне силе Израела, да сломе отпор Ирана.

Немогућност Израела да се одбрани од иранских хиперсоничних и других пројектила, преварно преговарање САД са Ираном (2025. и 2026. године), као маневар да се друга страна увери како рат није изгледан, те неуспех Сједињених Држава да заштите своје војне базе и ратну

морнарицу у макро-региону Блиског истока, довршиле су америчку доминацију у овом делу света. Крах Америке на Блиском истоку, уз повлачење из њихових база у Сирији и у Ираку, те могућност покушаја да ограниченом копненом акцијом задају тактички пораз Ирану има последице које се већ назиру у све већем расколу између европских чланица НАТО (Шпанија, Италија) и Вашингтона и *de facto* краја јединственог Запада, тиме и НАТО савеза. Ово не значи да ће се израелски ратови зауставити. Напротив, они су очигледни због верских мотива које има руководство те земље. Међутим, размере пораза у досадашњем току сукоба (до маја 2026) отварају могућност и за крајњу радикализацију уз употребу нуклеарног оружја, чиме је *de facto* Америка и претила. Нарушавање светских трговинских путева у западној Азији, економска штета низу земаља, уз осујећивање *Појаса и пута*, као и тек договараних споразума са Индијом, утицаће на осмишљавање светског поретка на новим основама, засновано око више макрорегионалних центара.

Ситуација у макро региону је већ пре ратова 2023–2026, била мултиполарна, на шта су указивали и економски трендови и раст утицаја Кине и Русије у мултилатералној регионалној сарадњи. Ове две државе на ширем плану показују се као светске силе заинтересоване да прошире своје зоне утицаја, Кина више преко економије, Русија путем престижа војне моћи. Статистички гледано Народна Република Кина постала је први трговински партнер блискоисточних земаља. Русија и Кина су очигледно покушале опсежну акцију смиривања региона и промена унутар светског поретка успостављеног после Другог светског рата. То је краткорочно довело до прекида ратних дејстава у Јемену, обнављања пуних дипломатских односа Ирана и Саудијске Арабије. Концепт „завади, па владај" који су САД преузеле од Британаца, је пропадао, а са њим и регионалне амбиције јеврејске државе да оформе библијски Израел. Низ ратова које је Израел повео уз помоћ и подршку првенствено САД, нарушио је не само основне постулате међународног права и односа, са

масовним и недискримнаторним убијањем цивила у Појасу Газе, убијањем преговарача и руководства друге земље, те низом агресивних ратова без икаквих правних последица. Немоћ да Вашингтон и званични Јерусалим, после успеха у Сирији, наметну промену режима и прекид нуклеарног програма у Ирану, уз наметање контроле Ормуског мореуза од стране Ирана током ратних операција, указало је на слабости и ограничења америчке и израелске војне силе. Овај рат се у досадашњем току (иако још није готов), показао као први изгледан пораз Израела од његовог оснивања 1948. године. Криза светског поретка, која се проширује распадом регионалног поретка на Блиском истоку, потврђује оцену да је управо регион Блиског истока један од геополитичких монитора света. Саме размере кризе ће се тек накнадно моћи сагледати, а крах светског поретка је уједно и прилика за нова тумачења светскоисторијских кретања са философијом историје као подесним приступом.

РЕФЕРЕНЦЕ

Abu Helal, Feras. 2026. "How Israel and the US are losing the broader battle against Iran". *Middle East Eye,* 15 April 2026. https://www.middleeasteye.net/opinion/how-israel-and-us-are-losing-broader-battle-against-iran.

Akkuyu. 2023. Последњи притуп 11. април 2023. https://rusatom-energy.ru/projects/akkuyu/ pristup: 11/04/2023.

Al Jazeera. 2026. "Syria takes control of all bases where US forces were deployed". 16 Apr 2026. https://www.aljazeera.com/news/2026/4/16/syria-takes-control-of-all-bases-where-us-forces-were-deployed.

Al Monitor. 2023. "Iran, Saudi Arabia FMs meet in China, agree to expand ties". https://www.al-monitor.com/originals/2023/04/iran-saudi-arabia-fms-meet-china-agree-expand-ties.

Basta, Danilo N. 2020. *Poreklo i svrha države u Kantovoj političkoj filozofiji i drugi članci*, Beograd: Dosije Studio. (Sabrani spisi, Knjiga 1, Kant).

Berđajev, Nikolaj. 2002. *Smisao istorije; Novo srednjovekovlje; Kraj renesanse*, Beograd: Brimo.

Berman, Ilan. 2026. "America Pivots Away From Syria's Kurds". *The Jerusalem Strategic Tribune* February. https://www.jstribune.com/america-pivots-away-from-syrias-kurds/.

Большая Азия 2023. „Prezident Rf Možet priehatj na ceremoniju zapuska novoj AES v Turcii". 30. mart 2023, https://bigasia.ru/content/news/politics/prezident-rf-mozhet-priekhat-na-tseremoniyu-zapuska-novoy-aes-v-turtsii/.

ChinaMed 2022. Middle East. Последњи приступ 22. август 2022. https://www.chinamed.it/chinamed-data/middle-east.

Cortés, Juan Donoso marqués de Valdegamas. 1879. *Essays on Catholicism, Liberalism and Socialism, Considered in Their Fundamental Principles*, Dublin: M. H. Gill and Son.

Crawford, Neta. 2025. " The Human Toll of the Gaza War: Direct and Indirect Death from 7 October 2023 to 3 October 2025". October 7, 2025. https://costsofwar.watson.brown.edu/paper/HumanTollGaza.

David, Javier E. 2017. "US-Saudi Arabia seal weapons deal worth nearly $110 billion immediately, $350 billion over 10 years", *CNBC,* May 20, 2017, https://www.cnbc.com приступ: 18/04/2020.

Fukutomi, Shuntaro. 2023. "Russia and Iran eye trade route with India to bypass sanctions". *Nikkei Asia,* January 11, 2023, https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Russia-and-Iran-eye-trade-route-with-India-to-bypass-sanctions.

Glišić, Dušan. 2020. „Srbija ima odgovornost za Balkan", intervju sa Aleksandrom Duginom, *Odbrana*, broj 332, februar 2020, 48–53.

Gordeev, Vladislav. „V ES zajavili o kontrole ČVK Vagnera nad bezopasnostju v CAR". RBK 13 janv 2022, https://www.rbc.ru/politics/13/01/2022/61e030f29a79472ceb6f4430 приступ: 13/04/2023.

Gurov, V. A. 2018. „Normativno-pravovaja baza primenjenija vooružennyh sil Rossii na territorii Sirijskoj Arabskoj Respubliki v boevyh operacijah v bor'be s meždunarodnym terrorizmom". *Izvestija Samarskogo naučnogo centra Rossijskoj akademii nauk*, t. 20, br. 3(2): 374–377.

Hunter, Robert. 2016. "European Affairs". *European Institute*, October 2016. Последњи приступ 27. новебар 2022. https://www.europeaninstitute.org/index.php/archive/sort-by-date-2/291-ea-october-2016/2189-ukraine-and-syria-linked-together-by-russia.

i24NEWS. 2023. "IDF Chief: 'We can carry out an attack on Iran even without the USA'". April 05, 2023. https://www.i24news.tv/en/news/israel/defense/1680704400-idf-chief-we-can-carry-out-an-attack-on-iran-even-without-the-usa.

Janković, Slobodan. 2009. „Osnovni elementi ruske bliskoistočne politike na početku 21. veka". *Nacionalni interes*, god. V, 5(1–2): 281–316.

Janković, Slobodan. 2019a. *Bliskoistočna kriza: rat bez mira*. Beograd: Catena Mundi, Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Jankovic, Slobodan. 2019b. "Nato Road to Serbia: Why 1999?" In *DAVID vs. Goliath*: *NATO war against Yugoslavia and its implications*, ed. Nebojša Vuković, 155–176. Beograd: Institute of International Politics and Economics, Faculty of Security Studies. Novi Sad: Mala knjiga.

Jankovic, Slobodan. 2020. "South and East Mediterranean power struggle: cases of Libya and Syria". *Review of International Affairs*, Apr-Jun 2020, 71(1178): 79–97.

Janković, Slobodan. 2023a. „Pojam svetskog rata i njegova definicija". *Zbornik Matice srpske za društvene nauke /*

Matica Srpska Social Sciences Quarterly, LXXIV (186/2): 129–143. DOI: 10.2298/ZMSDN2386129J.

Janković, Slobodan. 2023b. *Žarišta svetskog rata*. Beograd: Catena Mundi, Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Janković, Slobodan. 2025. „Posledice izraelskih ratova na Bliskom istoku od 2023. do danas". *Nacionalni interes*, XXI, 52(3): 7–32. DOI: 10.5937/nint52-62160.

Jankovic, Slobodan. 2021. "Israel: Middle East objectives of the regional power after the Lebanon war (2006)". In *Convergence and confrontation: the Balkans and the Middle East in the 21st century*, ur. Slobodan Janković, 59–82. Belgrade: Institute of International Politics and Economics.

Kausch, Kristina. 2014. "Competitive Multipolarity in the Middle East". *Istituto affari internazionali,* Roma, *IAI* Working Papers Issue 14/10, September 2014: 1-18. https://www.iai.it/en/pubblicazioni/competitive-multipolarity-middle-east.

Klimentjev, Mihail. 2022. „Si Czinpin oboznačil prioritet Kitaja na Bližnem Vostoke". *RIA Novosti.* 8. децембар 2022, https://ria.ru/20221208/kitay-1837320797.html.

Lake, David A. 2009. "Regional Hierarchy: authority and local International order". In "Globalising the Regional, Regionalising the global." *Review of International Studies*, (Feb., 2009), 35: 35–58. doi:10.2307/20542777.

Lowith, Karl. 1949. *Meaning in History: The Theological Implications of the Philosophy of History*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Marconi, Matteo and Francesco Barbaro. 2021. "Enlarged Mediterranean, China's centripetal imperialism and the case study of the Balkans". In *Convergence and Confrontation: The Balkans and the Middle East in the 21st Century*, ed. Slobodan Janković, 33–58. Belgrade: Institute of International Politics and Economics.

Masters, Jonathan, and Will Merrow. 2025. "U.S. Aid to Israel in Four Charts". *Council on Foreign relations* October 7. https://www.cfr.org/articles/us-aid-israel-four-charts.

Mearsheimer, John. 2026. "World Changed Forever as Iran Defeated the U.S". 11 Apr 2026. https://www.youtube.com/watch?v=H2K3qDshr70.

Mordowanec, Nick. 2026. "Lawmakers Want DOD, Hegseth Investigated for Biblical 'Armageddon' Claims". *Military.com* March 06, 2026, https://www.military.com/daily-news/2026/03/06/lawmakers-want-dod-hegseth-investigated-biblical-armageddon-claims.html.

Milwaukee Independent. 2025. "The Man Who Cried Bomb: Netanyahu Spent 30 Years Warning Iran's nuclear weapons were 'imminent.' Jun 22, 2025. https://www.milwaukeeindependent.com/newswire/man-cried-bomb-netanyahu-spent-30-years-warning-irans-nuclear-weapons-imminent/.

Nissenbaum, Dion, Stephen Kalin, and David S. Cloud. 2022. „Saudi, Emirati Leaders Decline Calls With Biden During Ukraine Crisis". *Wall Street Journal*, March, 8 2022, https://www.wsj.com/articles/saudi-emirati-leaders-decline-calls-with-biden-during-ukraine-crisis-11646779430.

OCHA UN. 2023 Protection of Civilians Report | 14-27 March 2023, https://www.ochaopt.org/poc/14-27-march-2023.

OEC 2024 "Observatory of Economic Complexity". Poslednji pristup 20. januar 2026. https://oec.world/en.

Operation Desert Storm: Ten Years Later, National Security Archive Electronic Briefing Book. 2001. No. 39, Published –January 17, 2001, The National Security Archive, George Washington University. Polednji pristup 13. april 2023. https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB39/.

Posolstvo Respubliki Kazahstan v Rossijskoj Federacii. 2023. „Astaninskij process". Poslednji pristup 22.

april 2023. https://kazembassy.ru/rus/sotrudnichestvo/mnogostoronnee_sotrudnichestvo/astaninskii_process/.

Prince Michael of Liechtenstein. 2023. "The changing balance in the Indian Ocean". *GIS Reports*, March 15, 2023, https://www.gisreportsonline.com/r/china-russia-iran/.

Proroković, Dušan. 2023. „Položaj Rusije u multipolarnom svetu i strateške opcije Srbije". *Srpska politička misao*, 79(1): 41–64. DOI 10.5937/spm79-42705.

Proroković, Dušan (2026) *The Role of Social Conservatism in the Postliberal Order.* Russia in Global Affairs, 24 (1). pp. 154-167.

Reuters. 2026. "Israel orders mass evacuations in Lebanon, bombards Beirut". March 6, 2026. https://www.reuters.com/graphics/IRAN-CRISIS/MAPS/znpnmelervl/#israel-orders-mass-evacuations-in-lebanon-bombards-beirut.

Rozin, Igor. 2017. "Gazprom Neft to increase oil extraction in Kurdistan despite ISIS threat". Jan 11 2017. https://www.rbth.com/business/2017/01/11/gazprom-neft-to-increase-oil-extraction-in-kurdistan-despite-isis-threat_678868.

Rudaw. 2022. "Seven arrested in Garmiyan following complaint by Russian energy giant: Local police". 23 мај 2022, https://www.rudaw.net/english/kurdistan/23052022

Sharp, Jeremy M. 2025. "U.S. Foreign Aid to Israel: Overview and Developments since October 7, 2023." *Congressional Research Service* RL33222 May 28, 2025. https://crsreports.congress.gov.

Statista. n. d. https://www.statista.com/?srsltid=AfmBOoqgFC0g1Fsxx-1KU_XbBxrjKnOgyztesoOD53bnhAnSlHTt0mjm.

The Abraham Accords. "The Abraham Accords Declaration". Posljednji pristup 15. januar 2026. https: //www.state.gov/the-abraham-accords/.

The Declaration on Allied Interaction between Russia and Azerbaijan. 2022. *President, az* 22 february 2022, https://president.az/en/articles/view/55498; For Russian

version see also on: "Декларация о союзническом взаимодействии между Российской Федерацией и Азербайджанской Республикой" (2022), Президент России, 22 февраля 2022 года. http://kremlin.ru/supplement/5777 accessed: 10/04/2022.

Tramp, Donald. 2026. *Truth Social,* https://truthsocial.com/@realDonaldTrump/116365796713313030. Poslednji pritup 1. maj 2026.

Tisdall, Simon. 2015. "Syrian safe zone: US relents to Turkish demands after border crisis grows". *The Guardian*, 27 Jul 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/jul/27/syrian-safe-zone-us-relents-to-turkish-demands-border-crisis-kurd-uk-military pristupljeno: 30/07/2025.

United States Congress. n. d. „U.S. Foreign Aid to Israel: Overview and Developments since October 7, 2023". Poslednji pristup 1. maj 2026. www.congress.gov.

United Nations. 2015a. "'Any and Every' Route in Syria Must Be Opened for Life-Saving Humanitarian Aid, Deputy Emergency Relief Coordinator Tells Security Council in Briefing", *Meetings Coverage, Security Council*: 7476TH MEETING (AM), SC 11952 29 June 2015, https://press.un.org/en/2015/sc11952.doc.htm.

United Nations. 2015b. "Resolution 2231 (2015) on Iran Nuclear Issue: Background", United Nations Security Council, https://www.un.org/securitycouncil/content/2231/background. Poslednji pristup 28. novebar 2022.

United Nations Population Division. 2022. "World Population Prospects: The 2022 revision". Polednji pristup 21. avgust 2022. https://population.un.org/wpp/ .

U.S. Department of Defense. 2026. "Operation Inherent Resolve", *U.S. Department of Defense*. Last accessed 3 June 2026. https://www.inherentresolve.mil/.

U.S. Foreign Aid to Israel: Overview and Developments since October 7, 2023, https://www.congress.gov/crs-product/RL33222.

USA Facts. 2023. "How much aid does the US give to Israel?" Oct 12, 2023. https://usafacts.org/articles/how-much-military-aid-does-the-us-give-to-israel/.

Wang Jin, "Xi's Visit Marks New Era for China-Arab Relations", *The Diplomat*. December 13, 2022, https://thediplomat.com/2022/12/xis-visit-marks-new-era-for-china-arab-relations/.

Wickenden, Luke. 2026. "March 2026 — Monthly analysis of Russian fossil fuel exports and sanctions". Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA) 13 April 19, 2026. https://energyandcleanair.org/march-2026-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/.

World Population Review. 2026. "The Middle East Population By Country", https://worldpopulationreview.com/continents/the-middle-east.

Worldometers 2026. Poslednji pristup 20. januar 2026. https://www.worldometers.info/.

Wright, Robin. 2021. "Does the Great Retreat from Afghanistan Mark the End of the American Era?" *Newyorker*, August 15, 2021. https://www.newyorker.com/news/our-columnists/does-the-great-retreat-from-afghanistan-mark-the-end-of-the-american-era.

Zaman, Amberin. 2023. "Questions linger as US-backed Kurd forces say Iraq chopper crash victims were theirs". *Al Monitor*, March 17, 2023. https://www.al-monitor.com/originals/2023/03/questions-linger-us-backed-kurd-forces-say-iraq-chopper-crash-victims-were-theirs#ixzz7wV0XMnzu.

Žižek, Slavoj. 2026. „Uprkos svim užasima iranskog režima - sada moramo da podržimo Iran. SAD su de fakto kolonija Izraela". NSPM 12. Mart 2026. http://www.nspm.rs/

hronika/slavoj-zizek-uprkos-svim-uzasima-iranskog-rezima-sada-moramo-da-podrzimo-iran.-sad-su-de-fakto-kolonija-izraela.html.